

УДК 316.77:323.1]:355.01(477:470)“20”

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2026.02.055>

БОРИСЕНКО ВАЛЕНТИНА

докторка історичних наук, професорка, провідна наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1342-2363>

BORYSENKO VALENTYNA

a Doctor of History, a professor, a leading research fellow at the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1342-2363>

Бібліографічний опис:

Борисенко, В. (2026) Медіапростір у контексті інтеграції українського суспільства під час російсько-української війни. *Народна творчість та етнологія*, 2 (410), 55–63.

Borysenko, V. (2026) Media Space in the Context of the Integration of Ukrainian Society during the Russian-Ukrainian War. *Folk Art and Ethnology*, 2 (410), 55–63.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2026. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

МЕДІАПРОСТІР У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація / Abstract

У статті розкрито сутність і чинники формування та трансформації національної ідентичності під час російсько-української війни. Надважкі умови виживання створюють певну нестабільність, і тоді чимало членів суспільства задумуються над змінами у своєму внутрішньому світі. Почуття національної ідентичності набуває особливих рис стійкості, непохитності, що є домінантною ознакою. Однак певні страхи й розчарування, людське горе від втрати найрідніших тимчасово спричиняють розмитість ідентичності. Проте це відчуття минуле, а залишаються основні риси спадковості, цілісності. Важлива роль у збереженні національної ідентичності належить процесам діяльності інформаційного фронту, медіапростору. Медійники часто зловживають поверхневими судженнями щодо життя суспільства, викривляють або занадто акцентують на подіях, що відбуваються в провадних структурах, чим вносять певне сум'яття в поведінкові норми. Утім, відаючи належне українському суспільству, очевидним є факт його стійкості й непохитності в ідеалах патріотизму, героїзму та мужності. Саме ці риси є головними в інтеграції соціуму в умовах російсько-української війни. Важливо пропагувати в суспільстві кращі українські традиції взаємодопомоги, волонтерства, взаєморозуміння між місцевими громадами та внутрішньо переміщеними особами. У статті акцентовано на необхідності переконувати молодь на позитивних прикладах, у медіапросторі ширше й глибше подавати знання про родинні цінності, вірність, згуртування людей у складних ситуаціях. Особливе пошанування належить

Збройним силам України. Варто зосередитися на героїзації щоденних подвигів, допомозі пораненим, сиротам, вдовам. У дослідженні наголошено на особливій ролі медійників у справі інтеграції суспільства.

Ключові слова: російська агресія, згуртування спільноти, українці, інтеграція, медіапростір, суспільство, ідентичність, стійкість, патріотизм, єдність, внутрішньо переміщені особи.

The essence and factors of the formation and transformation of national identity in the period of the Russian-Ukrainian war are revealed in the article. Extremely difficult conditions of survival create a certain instability and then many members of society think about changes in their inner world. The sense of national identity acquires special features of stability, steadfastness, which is the predominant feature. However, certain fears and disappointments, human grief from the loss of loved ones leads temporarily to a blurred identity. However this phenomenon is fleeting and the main features of heredity and integrity remain. An important role in preserving national identity belongs to the processes and activities of the information front, the media space. Media professionals often abuse superficial judgments about life of the society, distort or overly emphasize events taking place in pro-government structures, thereby introducing some confusion into behavioral norms. But giving credit to Ukrainian society, the fact of its stability and steadfastness in the ideals of patriotism, heroism, and courage is obvious. These are the predominant features in the integration of society in the conditions of the Russian-Ukrainian war. It is important to promote the best Ukrainian traditions of mutual assistance, volunteering, mutual understanding between local communities and internally displaced persons in the society. The necessity to convince young people with positive examples is emphasized in the article as well as to provide knowledge about family values, loyalty, and the unity of people in difficult situations in the media space widely and deeply. Special respect belongs to the Armed Forces of Ukraine. It is worth focusing on the heroization of daily feats, assistance to the wounded, orphans and widows. The special significance of media workers in the case of the integration of society is emphasized.

Keywords: Russian aggression, community cohesion, Ukrainians, integration, media space, society, identity, resilience, patriotism, unity, internally displaced persons.

Вступ. Проблема згуртованості суспільства може виникати як у мирні часи, так і в період нинішньої страшної російсько-української війни, ще небаченої в історії людства. Технологія озброєння досягла такого рівня, що стирає з лиця землі все. Тому таку війну називають «геноцидом» та «урбацидом» (знищенням міст України). Тема інтеграції в умовах війни вимагає не простого пояснення і трактування, бо діють такі чинники, як страх, розпач, непорозуміння, втрати. Як зберегти віру в перемогу тим матерям, дружинам, сиротам, що втратили найдорожчих для них людей? Утім, в історії українського народу вже відомі факти створення консолідації на основі зовнішньої загрози. Високий ступінь згуртованості спостерігався в період існування УНР і ЗУНР. Прояв об'єднання України відбувся під час ланцюгового єднання рук у 1991 році. Фактор єдності суспільства є основним і єдиним для перемоги, миру й виразу волі народу. Тож тема згуртування як ніколи актуальна сьогодні, і говорити про єдність мають науковці, громадські діячі. Потрібно боротися на хвилях медіапростору. Трапляються випадки, що окремій групі

людей цікавіші суперечки й роз'єднання в суспільстві. Та, як стверджували наші попередники, це велика розкіш для українців бути роз'єднаними сьогодні, в умовах безжальної і дикої війни.

Мета статті – проаналізувати рівень відповідальності інформаційного середовища й медіапростору в найважливішій ділянці суспільного життя – інтеграції людського потенціалу задля перемоги над ворогом і сталого справедливого миру. Українці показали всьому світові небачену стійкість і спроможність перенести незгоди, попри важкі обставини воєнного часу. Та серед військових і цивільних необхідне підживлення їхнього духу, соціального захисту, турботи влади, доброти і взаєморозуміння, що не завжди відповідає реальній дійсності. Особливо негативно впливають споживацькі вчинки і їх розгляд у дивовижних судах, які не приводять до відповідальності за наживання на військових та на їхніх потребах.

Виклад основного матеріалу. Чотири роки лютої, несправедливої, загарбницької війни в Україні вплинули на особливості інтеграції, форми національної ідентичності,

різні ступені єдності населення. Ми відчули, який високий ступінь єдності був на початку повномасштабного вторгнення московитів в Україну – черги до військкоматів добровольців, розмах волонтерського руху, участь родин у допомозі обмундирування воїнів, гостинний прийом біженців з прифронтової зони. На боротьбу з ворогом повстали всі чесні люди, але прояви колаборації також не забарилися. Не знайшов достатнього позитивного висвітлення в засобах масової інформації шляхетний приклад масового і стрімкого повернення чоловіків-заробітчан із країн Заходу в лютому 2022 року. Покинувши гарні заробітки, вони повернулися й пішли до військкоматів, щоб захистити свою Вітчизну. Це не були поодинокі випадки: за різними статистичними даними, таких героїв було понад 200 тис. Цей приклад, реалістично висвітлений у медіапросторі, був би гідним наслідуванням для тих, хто ладен утопитися в Тисі та Дністрі, аби не захищати свого дому. На жаль, і такі факти мають місце в нашому житті.

Матеріалами для пропонованої статті стали насамперед усноісторичні записи, які здійснювалися на Придністров'ї впродовж чотирьох років. Від початку повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну щороку методом безпосереднього спостереження ведуться дослідження адаптації внутрішньо переміщених осіб. Це не лише інтерв'ю, але й довгі розмови про життя. З багатьма реципієнтами склалися доброзичливі стосунки і тривають роками. Серед переселенців – здебільшого жінки з дітьми та найближчими родичами. Назви населених пунктів і особисті дані оповідачів не вказуються (з метою безпеки), адже в багатьох родичі служать у ЗСУ. Спостереження показують, що діти трирічного віку вже у 2025 році пішли до школи, вивчають українську мову. Чимало переселенців почали спілкуватися українською, але є також такі, які досі ігнорують мову місцевої громади. Медіаресурсами були переважно державні канали трансляції телебачення, інтернет, а також місцева преса.

Питаннями повсякдення та формами єдності під час російсько-української війни займаються не лише державні та громадські організації, їх досліджують і журналісти, учені. Намагання прояснити цей абсурдний напад на мирну країну здійснено в статті А. Мозгового [8]. Академік С. Пирожков проаналізував причини такого масштабного руху українців за відстоювання своєї територіальної цілісності й показав, як у ході цього військового протистояння «український народ демонструє дивовижну національну єдність і стійкість» [10]. Варто зазначити, що про російсько-українську війну написано досить багато. Особливу увагу зосереджено на усноісторичних свідченнях, регіональних чинниках під час війни. Опубліковано низку статей про динаміку настроїв українців в умовах чотирирічної війни, про згуртованість суспільства, про повсякдення й супротив ворогові [4]. У ході стрімкого розвитку нападу частина мешканців Ірпеня перебувала в залежності від розгубленості та дезорієнтації [3]. Важливими є дослідження про територіальні чинники в настроях населення під час війни, про розуміння єдності всього суспільства [2]. Переживання людей в окупації і пам'ять про ці трагічні дні зафіксовані в конкретних населених пунктах, що підвищує ступінь їхньої документальності [15]. Про розгортання волонтерського руху не лише в Україні, а й серед українців, що проживають за кордоном, частково розкрито у статті О. Автомонова [1]. Вражаючими є усні свідчення, зібрані під час війни від утікачів, внутрішньо переміщених осіб, людей, яким вдалося вибратися з лап окупантів. Їхні внутрішні переживання стануть документом для засудження злочинів, що їх вчиняли окупанти проти мирного цивільного населення. Вони збиткувалися над матерями навіть уже загиблих учасників АТО [4]. Ще заслуговує на подальшу увагу дослідників втеча з окупованих і прифронтових зон тисяч біженців, які часто втікали «в нікуди...». Цим подіям присвячені статті демографів, істориків, зокрема привертає увагу праця

І. Рущенка [11]. Україна зазнала величезних людських втрат в цій несправедливій війні. Захищати її пішли добровольці, серед яких і такі, які, маючи вчені ступені, не змогли стояти осторонь, коли їхньому дому існувала загроза від окупанта-нелюда. Тому на особливу позитивну оцінку заслугове монографічне дослідження А. Кілар, присвячене зв'язі молодих воїнів і стереотипам сприйняття їхнього подвигу [5].

Війна, на жаль, триває вже чотири роки. Вона виснажила наш незламний народ не лише фізично, але й морально. І в цьому заслуга другого фронту – інформаційної війни, яка ведеться росією дуже цілеспрямовано. Усілякі міфи про те, що росія воює з НАТО, з Америкою, про соціальні негаразди в Україні, підтримку «руського міра», утиски російськомовного населення і про «єдиний народ» або про те, що українці – неіснуюча нація, стали живучими й певною мірою впливають на моральний стан нашого суспільства. Назвемо чинник, який впливає на ситуацію в країні й недооцінений у політичному сенсі. Це наявність змішаних шлюбів між росіянами й українцями та родичів з обох сторін. Кількість таких родин попередніми переписами не завжди враховувалася. Ми знаємо, що чимало родин через війну перестали спілкуватися між собою, але й багато продовжують, бо родинні зв'язки не просто розірвати. Хто частіше йде на співпрацю з ворогом? Як слушно вважають дослідники, важливим складником збройного конфлікту «...стала інформаційна війна, яка впливає на всі сфери життя українців (ціннісні пріоритети, соціально-економічне становище, міжлюдські взаємини, побут і повсякдення, емоційний стан, громадянську активність) [9]. Щоб підсилити тривогу й сумніви в суспільстві, які вже й так мають місце, медійники усіляко тиснуть на психіку людей, аби ще більше дезорієнтувати. Замість того, щоб показати неоціненні почуття побратимства, які виникли під час війни, більше уваги звертати на добровільну допомогу волонтерів, вони у своїх «міркуваннях» дедалі більше

зачіпають питання діяльності другорядних осіб (замість патріотичного виховання молоді в школах), наводять негативні приклади поведінки цивільних і військових. Завдяки такому ставленню журналістів до ТЦК, «ми самі зруйнували свою мобілізацію». Учасники бойових дій, військовики свідчать про майже відсутність пропаганди позитивних досягнень, героїзації наших Збройних сил, що є першорядним завданням державних інституцій і засобів масової інформації. Адаже ще в 1950–1960-х роках канадські вчені вказали на необхідність вивчати вплив масмедіа на психіку людей, культуру, самосвідомість. Зрозуміло, що до структури ЗМІ входять радіо, преса, телебачення, інтернет-ресурси та різні сучасні технології. Навіть в умовах війни люди потребують обнадійливих позитивних радіо- і телепередач. Але більшість популярних каналів «годуєть» глядача різними беззмістовними шоу, мавпуванням іноземних сценаріїв на кшталт «Холостяка». Чого лише вартує комедійний телесеріал «Будиночок для щастя» автора сценарію та режисера С. Атрошенка. Це ж суцільне знущання над родинними цінностями: серед головних героїв у 32 серіях – ганебний суржик, лінь, тупість, алкоголізм головних героїв і вчинки їхніх неадекватних сина та невістки, поведінка жителів села. Наслідують імперську традицію показати ледачого й тупого «хохла», яка йде ще з-поза минулих століть.

Це в той час, коли на замінованих полях українські селяни, ризикуючи життям, намагаються виростити урожай, щоб допомогти фронтові. Задля інтеграції суспільства щоденно потрібно показувати позитивні моменти стійкості й незламності. Яскравий приклад – шолом пам'яті олімпійця-скелетоніста Владислава Гераскевича. Такі героїчні вчинки здійснюють наші військові щодня, і про них має знати суспільство, а не лише про СЗЧ. Це так необхідно для молоді, яка не хоче думати про захист країни і частина якої планує виїзд за межі України. Позитивним прикладом можуть бути територіальні гро-

мади багатьох областей України, які гуртуються, щоб готувати необхідну допомогу воїнам. Люди старшого віку збираються щоденно, аби плести захисні сітки, виготовляти теплі речі для фронту. Хіба це не вартє наслідування та підтримки й бажання зроби́ти щось корисне.

Ще одна досить важлива проблема – це повний провал патріотичного виховання учнівської молоді. Замість поглиблення знань з історії України представниками п'ятої колони всіяко знецінюються намагання вчених донести ці знання до суспільства. Уже під час такої несправедливої війни немає в урядовців більше справ, аніж утиски гуманітарних наук: українознавства, етнології, історії України, переслідування дослідників Голодомору 1932–1933 років. Якраз на державотворчі галузі чиновники й приховані поплічники «руського міра» спрямовують так звану оптимізацію (читай – ліквідацію) важливих гуманітарних дисциплін.

В умовах війни, нестабільності, тривоги для згуртованості суспільства дуже важливо, щоб люди не зазнавали кривди, щоб не губилося почуття справедливості й щоб посилювалася відповідальність уряду за стан в Україні. Тому коли ми бачимо прояви несправедливості, особливо щодо військових, їхніх родин, внутрішньо переміщених осіб, то виникають суперечливі почуття роздратування, невпевненості, зневіри. Медійники, працівники інформаційного фронту мали б підтримати знедолених, поранених фізично й морально та дати принципову оцінку проявам корупції під час війни й, урешті, спонукати до відповідальності корупціонерів. Інформування суспільства про чесний розгляд справ корупціонерів, покарання за їхні злодіянства допоможуть зміцнити віру людей у традиційні чесноти українців.

Щодня чуємо й бачимо в новинах, як військові нагадують людям про необхідність покращення консолідації в суспільстві, про високу згуртованість на початку повномасштабного вторгнення ворога на нашу землю.

Було б доречним у ЗМІ показати ширше й глибше відродження традицій, що здавна притаманні українцям, про сусідську взаємодопомогу, яка проявилася відразу під час окупації. Адже сусіди, родичі допомагали виживати, перебуваючи в підвалах, погребках. На Чернігівщині в записках усної історичних свідчень маємо перекази про те, що навіть люди літнього віку зі своїх скромних запасів пекли хліб, пиріжки й підгодовували дітей та біженців [7]. Пишіть, розкажіть в мережі, на телебаченні, як у сільських громадах люди підтримували слабших, ділилися всім: водою, одягом, їжею. Як в умовах страхітливої окупації в громадах самоорганізувалися для влаштування побуту, збирання їстівних припасів тощо. Але замість того, щоб хоч якось висвітлювати життя й побут людей в окупації та в селах після деокупації, показувати сміливість, стійкість, винахідливість людей в екстремальних умовах, їхню незламність і взаємодопомогу одне одному, журналісти обрали іншу позицію і мусолять годинами, що сказав і біля яких дверей у літаку стоїть Трамп, хто на скільки схуд, хто розлучився... Звісно, це дає широку дорогу для поширення антиукраїнської пропаганди серед цивільного населення.

Не новина, що для внутрішньо переміщених осіб, які вимушено покинули все, що надбали за життя, це є трагедією. В інформаційному просторі потрібно наголошувати на необхідності консультації психологів, акцентувати увагу на доброзичливому ставленні громад, що масово приймали біженців. Відомо, що навіть серед людей однієї національності опозиція «свій – чужий» буде зберігатися. Це закладено природою, інстинктом самозбереження. Пригадую, як у далекій експедиційній подорожі відбулася розмова з жінкою на Рівненщині. Вона не дуже приязно сказала про свою невістку: «Син он взяв переселенку...». На уточнення, звідки вона переселилася, я почула у відповідь: «Та вона то тут народилася, але мама її з Холмщини переселенка». Отже, щоб (особливо в селі) прижитися і стати «своєю», потрібен час

для адаптації і визнання. Але в умовах російсько-української війни довелося спостерігати на Вінниччині, як громади терпляче поставилися до того, що біженці часто нехтують розмовляти українською мовою, нарікають на сільські побутові умови, деякі відмовляються брати участь у роботах щодо облаштування будинків, а особливо, коли кажуть, що їм все одно хто прийде, аби не стріляли. Та розуміння горя біженців переважало в людей, і доброзичливе, гостинне ставлення було в домінанті. Ці психологічні моменти для допомоги адаптації переселенцям мають частіше висвітлюватися в засобах масової інформації на позитивних прикладах. А таких багато, і записані на Придністров'ї свідчення є підтвердженням цього (жінка з Донецька подружилася з господинею дому, що її прийняла, і вони стали «неначе рідні»). Це непоодинокі приклади. Медійникам варто було б більше зосереджувати увагу на таких історіях, а не вражати суспільство холоднокривним і осудливим ставленням до жінки з Вовчанська, яка не хотіла виїжджати, бо не могла залишити корову. А як можна не брати із собою годувальницю сім'ї? Як взагалі покинути члена родини, живу істоту? Багато людей залишилося на тимчасово окупованій території, бо не було можливості вивезти маломобільних батьків. Сподіваюся, що ми не обійдемо їх увагою та будемо більше говорити про знедолених дітей, які проживають в окупації.

Багато розмов точиться про національну ідентичність, громадянське суспільство. Поширюються гасла про мінливу, множинну, хитку, ситуативну ідентичність. В умовах російсько-української війни ідентичність полягає в тому, чи вважає себе людина сином своєї Вітчизни (незалежно від національності) і чи готова її боронити від ворога, зберігати історико-культурну спадщину України. На четвертому році війни з'явилася помітна тріщина в ставленні цивільного населення до військових, ветеранів війни, яке було на початку повномасштабного вторгнення: від героїзації до байдужості й навіть жорсто-

кості. Дізнаємося про те, що побили військового, підпалили авто воїнів, заборонили військовому зайти до ресторану. Як образно написав воїн-поет Ілля Чернілевський, ветеран, повернувшись з фронту до міста, де люди жили спокійним життям, відчув себе «маленьким-маленьким зернятком у кавоварці» [14]. Варто усім пам'ятати, хто береже ваше життя, і пропагувати повагу, допомогу та низько кланятися ветеранам війни.

Ще одним із досить вагомих інтеграційних елементів суспільства в нелегкі часи для України є повернення до народних традицій, календарних та сімейних обрядів. Дивовижно повсюди поширилися традиції виготовлення дідуха на Різдвяні свята, колядування, щедрування, відзначення Колодія або української Масниці, Весняного рівнодення, закликання весни, великодніх звичаїв, розписування писанок. Слід згадати, як у 2025 році заколядувала вся Україна: у містах і сільських територіальних громадах вийшли на вулиці тисячі колядників із виготовленими зірками, у народному традиційному одязі або з елементами вишивки. Це не були окремі фольклорні гурти. Вражала саме масовість, і весь світ дізнався про нашу культуру не лише з виконання українського «Щедрика» в обробці М. Леонтовича. До популяризації українських колядок і щедривок долучився колумбійський гурт «ЛосЯнковерс» під керівництвом Янка Богдана Пеньяфорта, у якого так потужно заговорило українське коріння (мама родом із Києва), що він прославляє українську пісню у всьому світі. Виступи його гурту відбулися в багатьох містах України та успішно сприймалися глядачами. Учасники гурту з Колумбії та Венесуели вивчають українську мову й добре нею володіють, тоді як частина російськомовних українців все ще послуговується мовою ворога, бо їм, бачите, «так зручно».

Було цікаво спостерігати, якою велелюдною була участь у виготовленні найбільшого дідуха в м. Вінниці, а потім його урочистого спалювання. Найголовніше, мабуть, те, що

організатори свята залучають учнів шкіл. Власне тут і формується стійка ідентичність, і суспільство переростає за своєю свідомістю чиновницькі клани, стає вищим і провідним. Справедливо було б і логічно, аби після довголітніх викорінювань усього українського етнографічний компонент став превалюючим у ЗМІ й завдяки поширенню інформації сприяв згуртованості суспільства. Бачимо, як із допомогою активних шанувальників традиційної культури повертаються справжні риси українських свят. Складниками української Масниці або Колодія (регіональна назва) знову стають елементи прощення, єднання роду, приготування вареників із сиром, відчуття весни, надії на шлюб і продовження людського роду. Загальні колективні трапези, випікання обрядового печива просто геніально зближують людей. Тому й Колодій стає привабливим персонажем весняних обрядів. Він проявляється в чіплянні колодки неодруженим як символічне покарання, що не створили сім'ю в М'ясниці. І знову ж таки бачимо, що ентузіазм щодо відновлення традицій іде з низів. Тим часом чиновники ще оглядаються на недавні заборони. А звідси проглядає й певна інертність ЗМІ у висвітленні відродження традиційної культури народу. Можна інколи чути, що це нікому вже не потрібно. Але масовість заходів свідчить про велику потребу для полегшення переживань і травм, завданих війною. Культурно-історична спадщина сприяє відновленню духовної культури народу й через неї зміцнює почуття колективної ідентичності. У багатьох територіальних громадах Вінниччини місцеве населення організовує із залученням ВПО різноманітні конкурси, фестивалі, змагання в гастрономічній культурі. Відзначають «свято маминої сорочки», «свято української пісні», «день борщу, капустака». Громадою випікають різне печиво, пиріжки, варять вареники. Такі святкування завершуються колективними обідами, застіллям, і тоді відбувається зближення переміщених осіб із місцевим населенням. Проте для справжньої адап-

тації знедолених переселенців є величезна потреба в розумінні їхніх основних потреб. До них насамперед відносяться відсутність житла або можливість його придбати. Ми забуваємо, що ставлення до рідного дому різне в сусідів, де житло може орендуватися роками. Для українців важливе значення має традиція мати свій дім, бо в ньому своя правда і воля. Свій дім – це значно більше, ніж просто житло, це тепло родинних стосунків, це своєрідний захист і фортеця домашнього затишку. Дослідники також підкреслюють цей важливий момент у житті переселенців. «Безпечне й доступне житло залишається одним із ключових чинників для успішної інтеграції новоприбулих осіб у приймаючу громаду» [6]. Отже, постійне своє житло є одним із потужних стимулів інтеграції ВПО у повоєнне суспільство. Їм потрібна допомога у придбанні документів про втрачене житло, фотографії зруйнованих осель. Звісно, в умовах тимчасово окупованих територій здійснити це неможливо, і в людей з'являється почуття зневіри.

Болючою проблемою в частини переселенців, які не досягли ще пенсійного віку (але наближаються до нього), є працевлаштування. Роботу знайти важко й у них уже немає державної фінансової підтримки, а тому нотки ностальгії, нарікання на економічні труднощі цієї групи (переважно жінок) досить помітні. Проте завдяки традиції взаємодопомоги й ці проблеми поволі вирішуються. Варто лише подбати про інформацію корисних починань (наприкладі Придністров'я), де переселенок місцеві майстрині навчають виготовляти різноманітні художні вироби вишивки, плетіння, гончарства тощо. Зближення ВПО із місцевими жителями громад залежить від обох сторін. І такі явища потрібно пропагувати в інформаційному просторі.

В українському суспільстві традиція взаємодопомоги має давні корені. З повномасштабним вторгненням ворога на територію України ці традиції проявилися у волонтерстві, яке стало нормою тилу. Важко навіть

перелічити види допомоги військовим, бо вони дуже потужні – від плетіння маскувальних сіток до виготовлення продуктів харчування, донатів на різні нагальні потреби війська. Волонтерством займаються різні вікові категорії людей; у ньому беруть участь навіть діти, учні шкіл, що виготовляють не лише окопні свічки, але й посилають воїнам своє тепло, яке передають у дитячих малюнках. Вивченню регіональних аспектів волонтерства присвячують свої дослідження вчені [12]. Вони акцентують увагу на тому, що, на противагу українофобським наративам, у російському інформаційному просторі збільшуються проукраїнські настрої серед громадян різних регіонів. При цьому дослідники слушно зауважують, що

широке висвітлення у ЗМІ волонтерських ініціатив та результатів їх утілення привертали б до волонтерського руху ще більшу кількість громадян, зміцнюючи наше суспільство [13].

Висновок. В умовах жорстокої, несправедливої російсько-української війни постає питання ширшої консолідації суспільства, згуртованості населення задля захисту та перемоги. Лише взаємодопомога, співчуття, доброзичливість до вимушено переміщених осіб, героїзація щоденних подвигів українських воїнів і волонтерів буде сприяти досягненню миру й перемоги над ворогом. Успіх залежить також від роботи інформаційного фронту, уваги медійників до потреб військових та цивільних.

Джерела та література

1. Автономов О. Волонтерський рух українців у Великій Британії: соціокультурні аспекти. *Народна творчість та етнологія*. 2025. № 2. С. 92–102. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.092>.
2. Бондаренко Г., Коваль-Фучило І., Таран О. Повсякденність та форми спротиву ворогові в умовах окупації: меморати мешканців селища Іванків Вишгородського району Київської області. *Народна творчість та етнологія*. 2025. № 2. С. 72–81. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.072>.
3. Боса Л., Босий О. У вимірі лімінальності: Буча і незавершена історія Любові Панченко. *Народна творчість та етнологія*. 2025. № 2. С. 37–50. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.037>.
4. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 12. Культура повсякдення часів російсько-української війни / [Голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2024. 848 с.
5. Кілар А. Український воїн. Суспільний статус і стереотипи сприйняття (1914–2023 рр.). Львів : Інститут народознавства НАН України, 2024. 256 с.
6. Коломийчук О. Шукаючи прихистку на Прикарпатті: ідентифікаційні авторефлексії вимушених переселенців. *Матеріали до української етнології*. 2023. Вип. 22 (25). С. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.028>.
7. Крикун Ю. Актуалізація звичаїв взаємодопомоги в умовах війни (за матеріалами усно історичних свідчень 2022–2024 рр.). *Народознавчі зошити*. 2024. Вип. 4. С. 865–873. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.04.865>.
8. Мозговий А. Геоконфліктологічний підхід у дослідженні російсько-української війни. *Український географічний журнал*. 2023. № 3. С. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.03.012>.
9. Поліщук Ю. Інформаційна війна як складова російської агресії проти України: Історіографія проблеми. *Український історичний журнал*. 2025. № 6. С. 36. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.035>.
10. Пирожков С. Національна стійкість України: стратегія забезпечення. *Український географічний журнал*. 2023. № 2. С. 3. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>.
11. Рущенко І. Великий вихід українського народу (феномен переміщених осіб 2022 року). *Український соціум*. 2022. № 2. С. 155–168. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.155>.
12. Сушко В. Сучасне волонтерство як традиційна практика української народної культури. *Матеріали до української етнології*. 2023. Вип. 22 (25). С. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.051>.
13. Таран О. Вінниця як волонтерський хаб: самоорганізація громадян в умовах широкомасштабного вторгнення росіян. *Матеріали до української етнології*. 2023. Вип. 22 (25). С. 62. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.057>.
14. Чернілевський І. Він повертався додому. *Я птах між тенет*. Ужгород, 2023. С. 33.

15. Zhmud N., Hrebenova V., Voinarovskiy A. Dynamics of the Public Mood of Ukrainians in the Conditions of a Full-Scale Russian-Ukrainian War in 2022–2023 (Exemplified by Vinnytsia Region). *Folk Art and Ethnology*. No. 2. P. 61–71. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.061>.

References

1. AVTOMONOV, Oleh. Volunteer Movement of Ukrainians in Great Britain: Social and Cultural Aspects. *Folk Art and Ethnology*, 2025, no. 2, pp. 92–102. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.092> [in Ukrainian].
2. BONDARENKO, Halyna, Iryna KOVAL-FUCHYLO, Olena TARAN. Everyday Life and Forms of Resistance to the Enemy under Occupation: Memorates of the Population of the Village of Ivankiv in Vyshhorod District of Kyiv Region. *Folk Art and Ethnology*, 2025, no. 2 (406), pp. 72–81. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.072> [in Ukrainian].
3. BOSA, Liubov, Oleksandr BOSYI. In the Dimension of Liminality: Bucha and the Unfinished Story of Liubov Panchenko. *Folk Art and Ethnology*, 2025, no. 2 (406), pp. 37–50. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.037> [in Ukrainian].
4. SKRYPNYK, Hanna, ed.-in-chief. *Ethnographic Image of Modern Ukraine. Corpus of Expeditionary Folklore and Ethnographic Materials*. Vol. 12. Culture of Everyday Life of the Period of Russian-Ukrainian War. NAS of Ukraine; M. Rylskyi IASFE. Kyiv, 2024, 848 pp. [in Ukrainian].
5. KILAR, Anastasiia. *Ukrainian Warrior. Social Status and Stereotypes of Perception (1914–2023)*. Lviv: Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, 2024, 256 pp. [in Ukrainian].
6. KOLOMYICHUK, Oleksandr. Seeking Refuge in the Ciscarpathian Region: Identification Self-Reflections of Internally Displaced Persons. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 2023, no. 22 (25), pp. 28–35. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.028> [in Ukrainian].
7. KRYKUN, Yuliia. Actualization of Customs of Mutual Assistance in Wartime. (Based on Oral Historical Testimonies of 2022–2024). *The Ethnology Notebooks*, 2024, iss. 4, pp. 865–873. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.04.865> [in Ukrainian].
8. MOZHOVYI, Artem. Geoconflictological Approach in Research of Russian-Ukrainian War. *Ukrainian Geographical Journal*, 2023, no. 3, pp. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.03.012> [in Ukrainian].
9. POLISHCHUK, Yurii. Information Warfare as a Component of Russian Aggression against Ukraine: Historiography of the Problem. *Ukrainian Historical Journal*, 2025, no. 6, pp. 36. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2025.06.035> [in Ukrainian].
10. PYROZHKO, Serhii. National Resilience of Ukraine: Strategy Implementation. *Ukrainian Geographical Journal*, 2023, no. 2, pp. 3. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003> [in Ukrainian].
11. RUSHCHENKO, Ihor. The Great Exodus of the Ukrainian People (The Phenomenon of Displaced Persons in 2022). *Ukrainian Society*, 2022, no. 2, pp. 155–168. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2022.02.155> [in Ukrainian].
12. SUSHKO, Valentyna. Modern Volunteering as a Traditional Practice of Ukrainian Folk Culture. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 2023, iss. 22 (25), pp. 51–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.051> [in Ukrainian].
13. TARAN, Olena. Vinnytsia as a Volunteer Hub: The Citizens' Self-Organization in the Conditions of a Large-Scale Russian Invasion. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 2023, iss. 22 (25), pp. 62. DOI: <https://doi.org/10.15407/mue2023.22.057> [in Ukrainian].
14. CHERNILEVSKYI, Illia. He was Returning Home. *I am a Bird Between Nets*. Uzhhorod, 2023, pp. 33 [in Ukrainian].
15. ZHMUD, Natalka, Valentyna HREBENOVA, Anatolii VOINAROVSKYI. Dynamics of the Public Mood of Ukrainians in the Conditions of a Full-Scale Russian-Ukrainian War in 2022–2023 (Exemplified by Vinnytsia Region). *Folk Art and Ethnology*, no. 2 (406), pp. 61–71. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2025.02.061> [in English].

Конфлікт інтересів

Авторка не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

Отримано / Received 02.03.2026

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 18.05.2026

Опубліковано / Published 26.05.2026